

Araştırma Makalesi

Gönderim Tarihi: 25.10.2024

Kabul Tarihi: 03.12.2024

Yayın Tarihi: 20.12.2024

Yazıt Kùltür Bilimleri Dergisi, 2024, 4(2): 260-270

Research Article

Received Date: 25.10.2024

Accepted Date: 03.12.2024

Published Date: 20.12.2024

DOI Number: 10.59902/yazit.1573743

ÇANAKKALE AYYACIK'A BAĞLI YUKARIKÖY VE ÇAMKALABAK KÖYLERİNDE DOĞUM GELENEKLERİ*

Birth Traditions in Yukarıköy and Çamkalabak Villages of Ayvacık, Çanakkale

Berkcan ÇAKIR*

ÖZ

Geçiş dönemlerinin ilki olan doğum, insan hayatının ilk eşiği olarak kabul edilir. Üreme ve soyu sürdürmenin başlangıcı olan doğum, yalnızca anne ve baba için değil, aile ve toplum için de sevindirici bir olaydır. Bu nedenle, her toplum, çocuğun dünyaya gelmesi, sağlıklı bir şekilde büyümesi ve kültürel değerleri yansıtan çeşitli ritüel ve uygulamaları temel alarak farklı inanışlar ve gelenekler geliştirmiştir. Ancak günümüzde hızla gerçekleşen küreselleşme sonucunda, birçok geleneğin ülkemizde unutulmaya yüz tuttuğu gözlemlenmektedir. Bu nedenle, geçiş dönemi ritüel ve uygulamalarının kayıt altına alınması ve yazılı hale getirilmesi büyük bir önem taşımaktadır. İnceleme alanımız olan Yukarıköy ve Çamkalabak köylerinde yaşayan Yörüklerin, geleneksel yaşam tarzlarını ve kültürel miraslarını sürdürdükleri dikkate alındığında, doğum ile ilgili ritüel ve uygulamaların günümüzde hâlâ canlı bir şekilde devam ettiği tespit edilmiştir. Bu ritüellerin ve uygulamaların, Yörük topluluklarının hayatlarının vazgeçilmez bir parçası olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca, tespit edilen doğumla ilgili ritüel ve uygulamalar, Türk Dünyası'ndaki geçiş dönemi ritüel ve uygulamaları ile karşılaştırılmış; yapılan incelemeler sonucunda bu benzerlikler ve farklılıklar açıklanarak ortaya konmuştur.

Anahtar Sözcükler: geçiş dönemi, Türk Dünyası, doğum, ritüel, kültür

ABSTRACT

The first of the transition periods, birth, is regarded as the initial threshold of human life. As the starting point of reproduction and the continuation of lineage, birth is not only a joyous event for the mother and father but also for the family and the wider community. Therefore, every society has developed unique beliefs and traditions that include various rituals and practices reflecting cultural values to celebrate the birth of a child and ensure their healthy growth. However, in today's rapidly globalizing world, it is observed that many traditions in our country are on the verge of being forgotten. For this reason, documenting and recording the continuation of transition period rituals and practices in our country is of great importance. Considering that the Yörük communities in Yukarıköy and Çamkalabak villages continue to preserve their traditional lifestyles and cultural heritage, it has been determined that rituals and practices related to birth remain significantly important today.

* Bu makale Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi'nde hazırlanmakta olan *Zorunlu Kırsal Dönüşüm ve Folklor Etkileri: Yukarıköy ve Çamkalabak Örnekleri* başlıklı yüksek lisans tezinden üretilmiştir. Makalenin saha araştırmaları Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Etik Kurulu'nun 16.02.2023 tarih ve 02/19 sayılı Etik Kurul Onayı ile gerçekleştirilmiştir.

* Yüksek Lisans Öğrencisi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Çanakkale-Türkiye. E-posta: berkcan1758@gmail.com. ORCID: 0000-0001-8485-4377.

These rituals and practices have been found to constitute an essential part of their lives. Furthermore, the rituals and practices related to birth identified in this study were compared with those of the Turkish World's transition period traditions. The results of these comparisons have been analyzed and presented to highlight similarities and differences.

Keywords: transition period, Turkic World, birth, ritual, culture

Giriş

İnsanlığın en eski tarihinden günümüze kadar değışmeyen tek şey bireyin toplum içindeki konum geçişliliğidir. Birey, toplum içindeki değışen konumuna göre şekillenmektedir. İnsan, doğduğu ilk günden itibaren bir yolculuğa başlamakta ve bu yolculukta birçok eğiş geçmektedir. Eşik, bir durumdan başka bir duruma geçmedir. Örneğin; çocuğun ilk tırnağının ya da ilk kez saçının kesilmesi bir eşiktir. Ergenliğe geçiş bir eşiktir, sünnet bir eşiktir. Bu yolculuğun başlangıcında doğum ile birlikte yeni bir hayata geçiş yapmış olan insan, bundan sonra hayatında çeşitli konumlara gelebilmek için sürekli geçiş yapmaya devam etmektedir. Yolculuğun en sonunda ölümlle birlikte her toplumda var olan "ölümden sonraki hayat inancına" göre yeni bir konuma geçiş yapmaktadır.

İnsan yaşamı boyunca bir durumdan başka bir duruma geçme, yeni bir konum kazanma şeklinde yaşadığı dönemlere "geçiş dönemleri" adı verilir. "Her dönem, çıkılan ve girilen, ancak dönüşü olmayan bir eşiktir ve kişinin yaşına, cinsiyetine bağlı değışimleri içerir". (Sever, 2016: 55). Eşikler, manevi anlamda bir evin kapısı gibidir. Kapılar, ev ile dış dünyanın ayırıyorsa; geçiş eşikleri de önceki hayat ile bir sonraki hayatı ayırmaktadır. Bu yüzden eşikten atlayarak önceki hayatından ayrılacak bireye; arınma ritüelleri ve yeni hayatına kaynaşma ritüelleri yapılmaktadır (van Gennep, 2022: 28-29).

İnsan hayatında çok büyük öneme sahip olan geçiş dönemleri üç ana eşikten oluşmaktadır: doğum, evlenme ve ölüm. İnsan bu üç ana eşik arasındaki geçiş sırasında; cinsiyete göre farklı eşiklerden geçmeye devam etmektedir. Aça ve Yolcu'nun ifadesiyle; hayata karşı dayanılmaz bir ilgi duyan insan; doğan, büyüyen, olgunlaşan ve sonunda ölen canlı bir varlıktır. Doğumundan, ölümüne kadar birçok eşikten geçen insan ölümüyle birlikte "bu dünyadan" ayrılarak "öteki dünyada" yaşamını sonsuza kadar sürdürmeye devam edecektir (Aça ve Yolcu, 2021: 358). Hayata bu kadar arzu duyan insanın doğumundan bir sonraki hayata geçişine kadar olan bu süreçte gerçekleşen geçiş dönemi süreçleri birçok ritüel ve uygulamayı da barındırmıştır. Örnek; bu ritüellerin amacının geçiş dönemindeki kişinin yeni durumunu belirlemek, kutsamak, kutlamak ve geçiş dönemindeki insanın dışarıdan gelecek tehlikelere ve kötülöklere karşı savunmasız olmasından dolayı kişiyi korumak olduğunu belirtmiştir. Geçiş dönemindeki inanç, düşünce ve uygulanan ritüeller her toplumun coğrafyasından, kültüründen ve inanç sistemlerinden izler taşımaktadır. Bu ritüellerin toplumlar arası farklar

oluşturmasına rağmen ana hatlarıyla evrensel bir nitelik taşıdığı sùylenebilir (Ùrnek, 1977: 131).

Genel olarak, geçiş dÙnemlerinin ilki doğumdur. Yeni doğmuş bir çocuğun ilk nefesiyle başlayan bu sùreç, hayat boyu devam eden bir yolculuğun başlangıcıdır. Çocuk, doğumla birlikte hayatta yeni bir konuma sahip olur. BÙylece, hayatında birçok eşikten geçecek olan çocuk, yeni hayatına adım atmış ve ailesine soyun devamı için mutluluk getirmiştir. Sedat Veyis Ùrnek'in ifadeleriyle, dÙnyaya gelen her çocuk yalnızca anne ve babasını değil, aynı zamanda akrabalarını, komşularını, soyunu ve sopunu da sevindirmektedir. Her çocuk, ailesi için soyun devamını ifade etmektedir. Õzellikle kùuk topluluklar ve etnik gruplar açısından, çocuk sayısının artması nùfusun çoğalmasıyla gùç kazanma anlamına gelir. Doğum, aynı zamanda anne ve babanın toplumdaki itibarı açısından da önemlidir. Kadın, doğurganlık gÙrevini yerine getirerek, erkek ise erkeklik gÙrevini yerine getirerek toplum gÙzünde itibar kazanmıştır (Ùrnek, 1977: 131).

Yaşamın ilk olgusu olan doğum, dÙnyaya gelen bebeğin bilincinde olmadığı için daha çok çevresindekileri etkiler. Bebek, dÙnyaya geldiğinde her şeyden habersizdir ve ne olup bittiğini anlayamaz. Yalnızca acıktığını ya da bir yerinin acıdığını hissedebilen bebek, bu nedenle tamamen savunmasızdır. Bu durum, onun her bakımdan yakınlarına muhtaç olmasına yol açar. Hem maddi hem de manevi olarak bÙyütÙlmeyi ve olgunlaştırılmayı bekleyen bebek, daha doğmadan ònce bile çevresindeki insanların òzel ilgisine mazhar olur. Yakınları, onun doğumu için çaba gÙstermekte ve cinsiyetine yÙnelik çeşitli uygulama ve ritùellere başvurmaktadır. Bebek dÙnyaya geldikten sonra ise yakınları, savunmasız bedenini gÙrÙnÙr gÙrÙnmez kÙtÙlÙklerden korumak için sÙrekli bir teyakkuz halindedir (Erođlu, 2017: 258-259).

Doğum ritùellerinin incelendiği çalışma alanı, Çanakkale ilinin Ayvacık ilçesine bağlı YukarıkÙy ve Çamkalabak kÙylerini kapsamaktadır. Tarihi bir geçmişe sahip olan Ayvacık bÙlgesindeki bu kÙylerin kuruluşu 1843-1873 yılları arasına dayanmaktadır. KÙyler, yedi YÙrÙk obasından oluşmaktadır (ÙzÙzen Kahraman vd., 2012: 104). GÙnÙmÙzde hâla YÙrÙk yaşayış tarzını sÙrdÙren bu kÙylerde dışa gÙç oranı dÙřÙk olup, Ayvacık ilçesinin en kalabalık ilk altı kÙyÙ arasında yer almaktadırlar. Çalışma alanında, ònceden hazırlanmış sorularla yÙz yÙze gerçekleştirilen sohbetler sonucunda elde edilen bilgiler, ses ve gÙrÙntÙ kayıt cihazları kullanılarak kaydedilmiştir. Bu kayıtlar daha sonra deşifre edilerek çalışmaya aktarılmıştır. Bu alışmada, YukarıkÙy ve Çamkalabak kÙylerinde doğumla ilgili ritùel ve uygulamaların tespit edilmesi ve ortaya konulması amaçlanmaktadır.

1. Doğum Õncesiyle İlgili İnanış ve Uygulamaları

Doğum da bir "geçiş" olduğuna gÙre, inançlar ve gelenekler, gebe kadını daha doğum òncesinden, hatta çocuk sahibi olma isteğinden itibaren birtakım âdetlere

uymaya ve bu âdetlerin gerektirdiği işlemleri yerine getirmeye yönlendirmektedir. Bu nedenle doğum, annenin gebe kalma isteğinden itibaren, yüzlerce âdet, inanç, dinsel ve büyüsel işlemin etkisi altında gerçekleşen bir süreçtir (Yeşil, 2012: 54). Evlilik ise çiftlerin yeni bir eşliğe ulaşmaları anlamına gelir. Toplum, yeni evlenen çiftlerden çocuk sahibi olmalarını bekler. Sedat Veyis Örnek, bu durumu şu şekilde açıklar: Kadın, saygınlık kazanmak, erkeğinin eşi olmak ve annelik duygusunu tatmak; erkek ise soyun devamını sağlamak için doğum yapmak zorundadır. Çocuk sahibi olamayan kadınlar ise toplumda hor görülmektedir (Örnek, 1977: 132). Gennep'e göre, doğum ritüellerinin ve uygulamalarının amacı, kadının toplumla kaynaşmasını sağlamak ve özellikle ilk çocuk erkekse, anne olarak toplumda yeni bir konum kazandırmaktır (van Gennep, 2022: 53). Türk kültüründe çocuk sahibi olmanın önemi, çocuk sahibi olamamanın bir kusur olarak görülmesi ve bunun Tanrı tarafından bir lanet olarak algılanması, Dede Korkut Hikâyelerinde de karşımıza çıkar. "Dirse Han Oğlu Boğaç Han" hikâyesinde Bayındır Han şöyle der: "Oğlu olanı ak otağa, kızı olanı kızıl otağa, oğlu kızı olmayanı kara otağa kondurun; oğlu, kızı olmayanı Ulu Tanrı hor görmüştür, biz de hor görürüz." Bu ifade, Türk kültüründe anne-baba olabilmenin değerini vurgular (Gökyay, 1976: 1-2).

Çalışma alanı olan Yukarıköy ve Çamkalabak köylerinde de durum benzerdir. Soyun devam etmesi ve çocuk sahibi olmak, toplumda bireylerin değerini artırmaktadır. Öyle ki çocuk sahibi olmayan kadınlar "kısır" olarak adlandırılmakta ve kişiler arası çatışmalarda bu durum bir eksiklik olarak dile getirilmektedir (KK-4, KK-6, KK-8). Çocuk sahibi olan anne ve baba için çocuk, bir dayanak noktasıdır. Kaynak kişiler bu durumu "Efeli alimi kovalar, arkalı köpek kurt kovalar" şeklinde ifade etmektedir (KK-8). Bu nedenle, köyde her kadın evlendikten sonra çocuk sahibi olmayı istemektedir. Çocuk sahibi olmak isteyen kadınlarda bir gecikme yaşanırsa, bazı geleneksel tedavi ve sağaltma yöntemlerine başvurulmaktadır. "Türkmen ipi" denilen uygulamada, kadının beline sıkıca bağlanan ip ile kadın yaklaşık 15 gün dolaşır. Bu süreçte kadın, yalnızca çorba gibi sıvı yiyecekler tüketir. Eğer bu kurala uymazsa, ölümle sonuçlanabilecek durumlarla karşılaşabilir. İkinci bir geleneksel tedavi yöntemi "ayaklarından aşağı sallamak"tır. Bu yöntemde, çocuğu olmayan kadın bacaklarından üç kez sallanır ve ardından beli sıkıca bağlanır. Kadın, 15 gün boyunca ayakları yukarı gelecek şekilde dinlenir. Aksi davranması durumunda, çocuk sahibi olamayacağına inanılır (KK-1, KK-5, KK-6, KK-8, KK-10, KK-14). Başka bir geleneksel tedavi yöntemi ise "bocut yakma"dır. Bocut, çömlekten yapılmış bir kap olup, arka kısmına pamuk yapıştırılarak yakılır. Yakılan bocut, kadının karnına konur. Isıyla damarların açıldığına ve böylece çocuğun olmasına engel olan damarların temizlendiğine inanılır (KK-1, KK-5, KK-6, KK-8).

Türk toplumunda, geçmişten günümüze kadar kutsallardan yardım dileme geleneği vardır. Aça ve Yolcu'ya göre, Türk inancında önemli bir yere sahip olan

atalar kültü ile birlikte insanlar, Tanrı ile aracılık eden türbelerde şifa diler ve adak adar (Aça ve Yolcu, 2021: 355). Türklerde Tanrı'dan çocuk dileme geleneği, Dede Korkut Hikâyelerinde de görülür. "Dirse Han Oğlu Boğaç Han Boyu" hikâyesinde Dirse Han ve eşi, Tanrı'ya dua edip aç olan insanları doyurur, bunun karşılığında bir çocuk sahibi olurlar (Gökyay, 1976: 6-7). Yukarıköy ve Çamkalabak köylerinde de çocuğu olmayan çiftler, Tanrı'ya dua edip adak adar veya çevredeki türbelere giderek dilek diler. Çocuk sahibi olduktan sonra adaklarını yerine getirmezlerse kötü şeylerin olacağına inanılır (KK-2, KK-6). Hamile kadınların sağlıklı bir hamilelik dönemi geçirmesi için belirli kurallara uyması gerekmektedir. Hamile kadın, ağır şeyler kaldırmamalı, zıplayıp hoplamamalı ve aşırı üzülmemekten kaçınmalıdır (KK-1, KK-6, KK-8). Cenazeye katılmamalı veya cenazeye bakmamalıdır. Aksi halde, çocuğun ölen kişiye benzeyeceği düşünülür (KK-1, KK-3, KK-5, KK-6, KK-8, KK-10, KK-11, KK-14). Hamile kadının iştahı artan bazı yiyecekleri yemesi gerekir. Aksi takdirde, çocuğun bir şeyinin eksik olacağına inanılır (KK-1, KK-3, KK-5, KK-6, KK-8, KK-10, KK-11, KK-14). Eskiden cinsiyet tahmini fiziksel özelliklere dayanırken, bugün bu teknolojiyle mümkündür.

2. Doğum Sırası İnanış ve Uygulamaları

Üretkenliğin önemli bir eşiği olan doğum, tüm toplumlarda sabırsızlıkla beklenen, zor ve meşakkatli bir süreçtir. Aynı zamanda çocuk sahibi olmanın en son ve en zorlu aşamasıdır. Anne ve baba adayları, aileleriyle birlikte doğum anını büyük bir heyecanla bekler ve gerekli hazırlıkları yapar. Günümüzde gelişen teknoloji ve artan imkânlar sayesinde doğum kolaylaşmış olsa da, eski dönemlerde bu süreç aileler için oldukça zor ve zahmetli bir deneyim olmuştur. Yukarıköy ve Çamkalabak köylerinde doğum sırasında, geleneksel hekimlik uygulamaları ve doğumun kolaylaşmasını sağlamak için çeşitli ritüeller gerçekleştirilir.

Doğum sancularının başlamasıyla birlikte, köyde ebelik eğitimi almamış, ancak yılların tecrübesiyle doğumları yöneten "ebe kızlar" çağrılmaktadır. Doğum sırasında, doğum odasına ebe kız dışında yalnızca hamile kadının yakınları girebilir. Ancak adet gören kadınlar içeri alınmaz. Bu durumun nedeni, Türk inancında adet gören kadının "kirli" kabul edilmesi ve doğumda olumsuzluklara neden olabileceği inancıdır (KK-1, KK-3, KK-6, KK-8). Doğum sırasında bir gecikme veya aksilik yaşanmaması için hamile kadının üzerindeki düğümler çözülür. Bu ritüelle, düğümlerin çözülmesi gibi doğumun da kolaylaşacağına inanılır (KK-1, KK-6, KK-8, KK-11). Eğer doğum sırasında bir aksilik veya zorluk olursa, hamile kadına kocasının ayakkabısından su içirilir (KK-5). Eski Türk inancına dayanan bu yöntem, kötü ruhları (iyeleri) uzaklaştırmayı amaçlar. Ayrıca anne ve bebeği korumak için kötü iyeler aldatılmaya veya dikkatleri başka yöne çekilmeye çalışılır (Ünalın, 2023: 304).

Doğum gerçekleşikten sonra bebeğin göbeği bir bıçakla kesilir ve kuruması için tuzlanır. Göbek bağında kan birikmemesi için ip ile bağlanır. Ardından bebek,

annesi tarafından emzirilir. Emzirilen bebek, terlememesi, kokmaması ve derisinin sağlam olması amacıyla yıkanır ve tuzlama işlemi yapılır (Aça ve Yolcu, 2021: 363). Bebeğin tuzlanmasının ardından, doğum yapan kadın annesi tarafından yıkanır ve “ak gömlek” denilen kıyafet giydirilir (KK-1, KK-8). Beyaz gömlek, mitolojide saflık ve iffeti simgeler; ruhun beden üzerindeki zaferini temsil eder (Çoruhlu, 2002: 190).

Bebeğin ruhunun bir parçası olduğuna inanılan plasenta ve göbek bağı, kötü iyelerin ve büyülerin zararlarından korunmak için kimsenin erişemeyeceği bir yere gömülür (Aça ve Yolcu, 2021: 363). “Bebeğin eşi” olarak adlandırılan plasenta, anne rahmine düştüğü andan itibaren bebeğin bir parçası olarak kabul edilir. Plasentanın toprağa gömülmesi, insanın topraktan geldiği inancının bir yansımasıdır (Aça ve Yolcu, 2021: 363). Göbek bağı ise bebeğin geleceğiyle ilişkili olduğu için gelişi güzel atılmaz. Göbek bağının kuruyup düşmesinden sonra, çocuktan beklenen geleceğe göre belirli yerlere gömülür. Yörük yaşamında hayvancılık temel geçim kaynağı olduğundan, erkek çocukların göbek bağı “koyunla pişsin” diye ağıla gömülür. Bu, çocuğun büyüdüğünde hayvancılıkla uğraşmasını simgeler. Kız çocuklarının göbek bağı ise, “evcimen” olmaları ve büyüdüklerinde ailelerine ve eşlerine bağlı kalmaları için evin yükülüğüne yerleştirilir (KK-3, KK-5, KK-6, KK-8, KK-9, KK-11).

3. Doğum Sonrası İnanış ve Uygulamaları

Çocuğun doğumuyla birlikte, ailedeki sevinç ve mutluluk yerini anne ve çocuğun sağlığı ile mutluluğuna olan ilgiye bırakır. Bu ilgi, doğum ile birlikte önemli bir eşik atlayan anneye ve henüz savunmasız durumda olan yenidoğana yöneliktir. Yenidoğanı dünyada tutmaya ve bahtlı, talihli bir birey olmasını sağlamaya odaklanır (Aça ve Yolcu, 2021: 364). Yukarıköy ve Çamkalabak köylerinde yeni doğum yapmış kadınlar, halk arasında “kırklı kadınlar” olarak anılır. Kırklı kadınlar, doğumdan bir iki gün sonra dinlenip hafif işlere başlarlar. Ancak kırk gün boyunca, bebeğiyle birlikte yalnız bırakılmaz ve kırklı çocuk dışarı çıkarılmaz. Bu süreçte, eve yakın akrabalar dışında misafir kabul edilmez (KK-4, KK-6, KK-11, KK-13). Anne ve çocuğun bu dönemde savunmasız olması, onların “eccinli” veya “şeytan” gibi kötü ruhlarla karşı karşıya kalmalarına neden olabileceği inancını doğurur. Bu kötü ruhların, yalnız kalan anne ve bebeğe zarar verebileceği düşünülür. Bu nedenle kırk gün boyunca, anne ve çocuğun yanında mutlaka bir aile büyüğü bulunur (KK-3, KK-4, KK-11, KK-13). Ayrıca, anne ve çocuk uyurken, çocuğun yüzünün annesine dönük olması gerektiği inancı vardır (KK-6). Yeni doğum yapmış kadının sancıları devam ederse, rahim bölgesi kuşaklarla sarılarak sıcak tutulur. Sütün artırılması için ise şekerli şerbet, halk arasında “lohusa şerbeti” olarak bilinen bir içecek, kırklı kadına içirilir (KK-3, KK-4, KK-6, KK-10, KK-13).

Türk toplumlarında lohusa döneminde, hem anne hem de çocuğun çeşitli tehlikelere açık olduğuna ve kırkinci gün bu tehlikelerden arınacaklarına inanılır. Bu nedenle, kırkinci gün “kırklama” adı verilen bir tören yapılır. Kırklama, kırk gün boyunca farklı adlarla iki kez uygulanabilir (Aça ve Yolcu, 2021: 366; Sevil vd., 2014: 118). Yukarıköy ve Çamkalabak köylerinde kırklama, “yarı kırklama” ve “tam kırklama” olmak üzere iki aşamada gerçekleştirilir. Yarı kırklama, doğumdan sonraki yirminci günde yapılır. Köyün yakınındaki gölden toplanan taşlar bir bakır kazana atılır ve su kaynatılır. Anneanne ve kaynana bu suyla bebeği ve anneyi yıkar. Kaynatılan taşlar ve bakır kap, ileride kullanmak üzere saklanır. Ayrıca, kırk suyunun bir kısmı evin her yerine serpilir. Kırkinci gün geldiğinde, saklanan taşlar ve bakır kap tekrar kaynatılır. Anneanne ve babaanne, bu kaynayan suyla hem çocuğu hem de anneyi yıkar. Böylece tam kırklama tamamlanır. Kırklanan çocuk, beşikte uyutulur ve altına bir parça ekmek ile sığır gübresi konur. Bu ritüelin, çocuğun “taş gibi yatsın, bok gibi uyusun” diye yapıldığına inanılır. Kırk suyu, evdeki tüm çaputların yıkanması ve evin temizlenmesi için kullanılır. Kırklama sonrası taşlar ve bakır kap göle atılır (KK-1, KK-4, KK-6, KK-8, KK-10, KK-11, KK-13, KK-15). Kırklama tamamlandıktan sonra “kırk uçurması” adı verilen bir ritüel gerçekleştirilir. Anne ve çocuk, bir aile büyüğünün evine götürülür. Çocuk burada uyutulur ve altın, para gibi hediyelerle ödüllendirilir. Ayrıca, çocuğun sağlıklı olması için yumurta; tatlı dilli olması için ağzına şeker sürülür (KK-4, KK-8, KK-10, KK-13, KK-15).

Ad koyma işlemi sıradan bir olay olmayıp, gerekli dini ritüellerle gerçekleştirilir. Bu işlem, çocuğun birey olarak toplumdaki yerini almasını sağlar (van Gennep, 2022: 76). Yukarıköy ve Çamkalabak köylerinde ad koyma geleneği günümüzde de sürdürülmektedir. Çocuk doğar doğmaz adı verilmez; ad koyma işlemi için göbek bağının düşmesi beklenir (KK-2, KK-3, KK-6, KK-7, KK-8, KK-9, KK-10, KK-11). Geçmişte, bu işlem göbek bağı düştükten sonraki ilk Perşembe veya Cuma günü yapılırdı (KK-3, KK-9). Günümüzde çocuğun adı, genellikle anne ve babası tarafından belirlenir. Ancak geçmişte bu karar, dede ve büyükannelere aitti. Çocukları sürekli ölen aileler, yeni doğan bebeğin adını hocaya danışarak belirlerdi. Cami hocası, çocuğun kulağına ezan okur ve üç kez adını tekrar ederek ad koyma işlemi tamamlar. Bu işlemin ardından hazırlanan yemekler misafirlere ikram edilir (KK-2, KK-3, KK-6, KK-7, KK-8, KK-9, KK-10, KK-13).

Doğumdan sonraki süreçte, çocuğun belirli eşiklerden geçmesiyle çeşitli ritüeller uygulanır. Diş buğdayı dizme, tırnak kesme, saç kesme ve diş düşürme gibi ritüeller, köyde önemli bir yer tutar. Çocuğun ilk dişi çıktığında, otuz iki tane buğday kaynatılarak ipe dizilir ve çocuğun omzuna asılır. Buna “diş buğdayı” denir. Bu ritüelin, çocuğun dişlerinin buğday gibi düzgün olması için yapıldığına inanılır (KK-3, KK-4, KK-5, KK-8, KK-11). İlk tırnaklar kesildikten sonra, kimsenin ulaşamayacağı bir yere atılır. Benzer şekilde, ilk kez tıraş edilen erkek çocuğun saçları da kimsenin basamayacağı bir yere gömülür. Bu işlem sonrası, çocuğa

koyun veya kuzu hediye edilir (KK-2, KK-6, KK-7, KK-8, KK-10, KK-11, KK-13). İlk düşün diş ise çocuğun evine bağlı kalması için evin çatısına atılır ve bunu gören ilk kişi aileye para verir (KK-2, KK-6, KK-7, KK-8, KK-10, KK-13).

Bazı çocukların doğuştan ya da sonradan oluşan sağlık sorunlarını gidermek için geleneksel sağaltma yöntemlerine başvurulur. Yürüme çağı geldiği halde yürüyemeyen çocuklar için "köstek kesme" adı verilen büyüsel bir ritüel uygulanır. Çocuğun ayaklarına ince bir ip bağlanır ve bir eşeğe bindirilir. İp kesildikten sonra çocuğun yürümeye başlayacağına inanılır (KK-1, KK-5, KK-6, KK-8, KK-9, KK-11). Konuşma gecikmesi veya kekemelik gibi konuşma sorunları ise hocalara götürülerek dua yoluyla çözülmeye çalışılır (KK-6).

Sonuç

Yukarıköy ve Çamkalabak köylerinde gerçekleştirilen bu çalışma, doğum ritüellerinin, geleneksel inanç ve uygulamaların bir yansıması olarak köylerin kültürel kimliğini nasıl koruduğunu ortaya koymaktadır. Bu köylerde doğum, yalnızca biyolojik bir süreç değil; aynı zamanda toplumsal, kültürel ve manevi bir dönüşümün başlangıcıdır. Doğum öncesinden başlayarak doğum sırasına ve sonrasına kadar uzanan ritüeller, sadece yeni bir bireyin topluma katılımını değil, aynı zamanda toplumsal bağların pekiştirilmesini de sağlamaktadır. Geleneksel uygulamalar, modern tıbbi gelişmelerle birlikte değişim göstermiş olsa da, köy halkının geleneklerine olan bağlılığı dikkat çekicidir. Örneğin, hamilelik sürecinde kadınların sağlığına yönelik ritüel ve uygulamaların, modern sağlık hizmetleri ile bir arada sürdürüldüğü gözlemlenmiştir. Bu durum, geleneksel bilginin hala canlı bir şekilde varlığını sürdürdüğünü göstermektedir. Doğum sırasında ve sonrasında uygulanan ritüeller, bireyin topluma kabul edilmesi, korunması ve gelecekteki rolünün belirlenmesi açısından büyük önem taşımaktadır. Örneğin, kırklama ritüeli ve ad koyma gibi uygulamalar, bireyin topluma sağlıklı bir şekilde katılımını sağlarken, bu süreçte kültürel değerlerin aktarılmasına da hizmet etmektedir. Göbek bağının ve plasentanın saklanması ya da gömülmesi gibi uygulamalar, bireyin yaşam boyu sürecek bağlarını ve topluma olan aidiyetini sembolize etmektedir.

Küreselleşmenin etkisiyle bazı geleneklerin unutulmaya yüz tuttuğu günümüzde, Yukarıköy ve Çamkalabak köylerinin doğum ritüellerini yaşatmaya devam etmeleri, kültürel sürekliliğin önemli bir örneğini sunmaktadır. Bununla birlikte, modern tıbbi imkanların etkisiyle bazı geleneklerin işlevinin değiştiği ya da yalnızca sembolik olarak uygulandığı görülmektedir. Bu durum, geleneklerin esnekliğini ve değişen koşullara uyum sağlama kapasitesini ortaya koymaktadır. Bu çalışma, yalnızca bir alan araştırması olmanın ötesinde, kültürel mirasın korunması ve gelecek nesillere aktarılması açısından da önemli bir kaynak oluşurmaktadır. Yukarıköy ve Çamkalabak köylerinde doğum ritüellerine ilişkin detayların belgelenmesi, bölgedeki geleneklerin kaybolmaması adına büyük bir

adım olarak değeriendirilebilir. Aynı zamanda bu çalışma, Türk kùltüründeki geçiş ritüellerine ilişkin daha geniş bir perspektif sunarak, farklı bölgelerdeki benzer uygulamaların karşılaştırılmasına da olanak tanımaktadır.

Sonuç olarak, bu araştırma, doğumun sadece bir biyolojik olay olmadığını, aynı zamanda kùltürel değerielerin ve inançların bir taşıyıcısı olduğunu göstermektedir. Yukarıküy ve Çamkalabak köylerinde doğum ritüellerinin bu denli canlı bir şekilde devam etmesi, kùltürel kimliklerin korunması ve toplumsal dayanışmanın sürdürülmesi açısından önemli bir rol oynamaktadır. Bu nedenle, bu tür çalışmaların, farklı bölgelerdeki benzer geleneklerin incelenmesi ve belgelenmesiyle desteklenmesi, kùltürel mirasın korunması adına değerieli bir katkı sağlayacaktır.

Kaynakça

- Aa, Mehmet ve Yolcu, Mehmet Ali (2021). "Halk Bilgisi İnanış Temelli Temsilleri." *Halk Bilimi El Kitabı*. Ed. Mustafa Aa. Ankara: Nobel Akademik Yayınları, 345-439.
- Çoruhlu, Yaşar (2002). *Türk Mitolojisinin Ana Hatları*. İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
- Eroğlu, Ahmet Hikmet (2017). "Geçiş Dönemleri ile İlgili İnanışlar". *Halk İnanışları El Kitabı*. Ed. Durmuş Arık ve Ahmet Hikmet Eroğlu. Ankara: Grafiker Yayınları, 255-282.
- Gökyay, Orhan şaik (1976). *Dede Korkut Hikâyeleri*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Örnek, Sedat Veyis (1977). *Türk Halk Bilimi*. Ankara: Türkiye İř Bankası Kùltür Yayınları.
- Özözen Kahraman, Selver vd. (2012). "Kùltürel Coęrafya Açısından Bir Saha Araştırması: Yukarıküy". *Kazdağları III. Ulusal Sempozyumu (Balıkesir, 24-26 Mayıs 2012)*. Balıkesir: Dileksan Kâğıtılık, 103-107.
- Sever, Mustafa (2016). *Mersin ve Yakın Çevresinde Halk İnançları ve Halk Hekimliği*. Ankara: Barış Kitap.
- Sevil, Ümran vd. (2014). "Günümüzde Lohusalıkta Devam Eden Albasması ve Kırklama Uygulamaları". *Ege Üniversitesi Hemřirelik Fakùltesi Dergisi*, 30(1): 111-126.
- Ünalın, Özlem (2023) "Anadolu Türk Folklorunda Ayakkabı". *Avrasya Uluslararası Araştırma Dergisi*, 11(34): 299-324.
- van Gennep, Arnold (2022). *Geçiş Ritleri*. Çev. Oylum Bülbül Beşler. İstanbul: Nora Kirap.
- Yeşil, Yılmaz (2012). *Türk Dünyasında Geçiş Dönemi Ritüelleri ve Bu Ritüellerde İcra Edilen Türler*. Doktora Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Sözlü Kaynaklar

- KK-1: Adını vermek istemeyen kişi, Çamkalabak köyü, 1956, Okuma-Yazma var, (Görüşme: 11.09.2023).
- KK-2: Ali Kemal Vural, Çamkalabak köyü, 1951, İlkokul Mezunu, (Görüşme: 03.09.2023).
- KK-3: Dudu Yılmaz, Yukarıköy, 1950, Okuma-Yazma var, (Görüşme: 23.08.2023)
- KK-4: Fatma Palaoğlu, Çamkalabak köyü, 1964, İlkokul Mezunu, (Görüşme: 11.09.2023).
- KK-5: Hamide Çolak, Yukarıköy, 1962, İlkokul Mezunu, (Görüşme: 25.08.2023).
- KK-6: Hanife Vural, Çamkalabak köyü, 1954, Okuma-Yazma var, (Görüşme: 03.09.2023).
- KK-7: Hüseyin Yılmaz, Yukarıköy, 1954, İlkokul Mezunu, (Görüşme: 23.08.2023).
- KK-8: Mevlide Tekin, Yukarıköy, 1959, İlkokul Mezunu, (Görüşme: 25.08.2023).
- KK-9: Muzaffer Yılmaz, Yukarıköy, 1952, İlkokul Mezunu, (Görüşme: 23.08.2023).
- KK-10: Neslihan Kuru, Çamkalabak köyü, 1979, Ortaokul Mezunu, (Görüşme: 11.09.2023).
- KK-11: Rabia Ercan, Çamkalabak köyü, 1961, İlkokul Mezunu, (Görüşme: 03.09.2023).
- KK-12: Sevcan Demir, Yukarıköy, 1993, Ortaokul Mezunu, (Görüşme: 25.08.2023).
- KK-13: Ünzile Polat, Yukarıköy, 1968, İlkokul Mezunu, (Görüşme: 25.08.2023).
- KK-14: Ünzile Demirbaş, Yukarıköy, 1978, İlkokul Mezunu, (Görüşme: 25.08.2023).
- KK-15: Hamide Yılmaz, Yukarıköy, Ortaokul Mezunu (Görüşme: 24.10.2024).

Çalışmanın yazarı/yazarları "COPE-Dergi Editörleri İçin Davranış Kuralları ve En İyi Uygulama İlkeleri" çerçevesinde aşağıdaki hususları beyan etmişlerdir:

Etik Kurul Belgesi: Bu çalışmanın saha araştırmaları Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Etik Kurulu'nun 16.02.2023 tarih ve 02/19 sayılı Etik Kurul Onayı ile gerçekleştirilmiştir.

Finansman: Bu çalışma için herhangi bir kurum ve kuruluştan destek alınmamıştır.

Destek ve Teşekkür: Yazar tarafından çalışmayla ilgili herhangi bir destek veya teşekkür beyanında bulunulmamıştır.

Çıkar Çatışması Beyanı: Bu çalışmanın araştırması, yazarlığı veya yayınlanmasıyla ilgili olarak yazarın/yazarların potansiyel bir çıkar çatışması yoktur.

Yazarın Notu: Bu makale Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi'nde hazırlanmakta olan *Zorunlu Kırsal Dönüşüm ve Folklor Etkileri: Yukarıköy ve Çamkalabak Örnekleri* başlıklı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

Katkı Oranı Beyanı: Bu çalışmanın tüm bölümleri tek bir yazar tarafından hazırlanmıştır.

The author / authors of the study declared the following points within the framework of the “COPE-Code of Conduct and Best Practices Guidelines for Journal Editors”:

Ethics Committee Approval: The field research of this study was conducted with the approval of the Ethics Committee of Çanakkale Onsekiz Mart University Graduate Education Institute Ethics Committee dated 16.02.2023 and numbered 02/19.

Funding: No support was received from any institution or organization for this study.

Support and Acknowledgment: The author(s) would like to thank Eskişehir pigeon grooms for providing reliable data in the field research of the study.

Declaration of Conflicting Interests: The author has no potential conflict of interest regarding research, authorship or publication of this study.

Author’s Note: This article is derived from the master's thesis titled *Forced Rural Transformation and its Effects on Folklore: Yukarıköy and Çamkalabak Examples*.

Author Contributions: All sections of this study have been prepared by a single author.